

Thorsten Cars

KORRUPTION

andra upplagan

STOCKHOLMS
UNIVERSITETS
BIBLIOTEK

MAG
JUR II

Br: 908

IUSTUS FÖRLAG

Juridikbokse

Denna digitala version av verket är nedladdad från juridikbok.se.

Den licens som tillämpas för de verk som finns på juridikbok.se är **Creative Commons CC BY-NC 4.0**. Licensvillkoren måste följas i sin helhet och dessa finner du här <https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/legalcode.sv>

Sammanfattningsvis innebär licensen följande:

Tillstånd för användaren att:

- Kopiera och vidare distribuera materialet oavsett medium eller format
- Bearbeta och bygga vidare på materialet

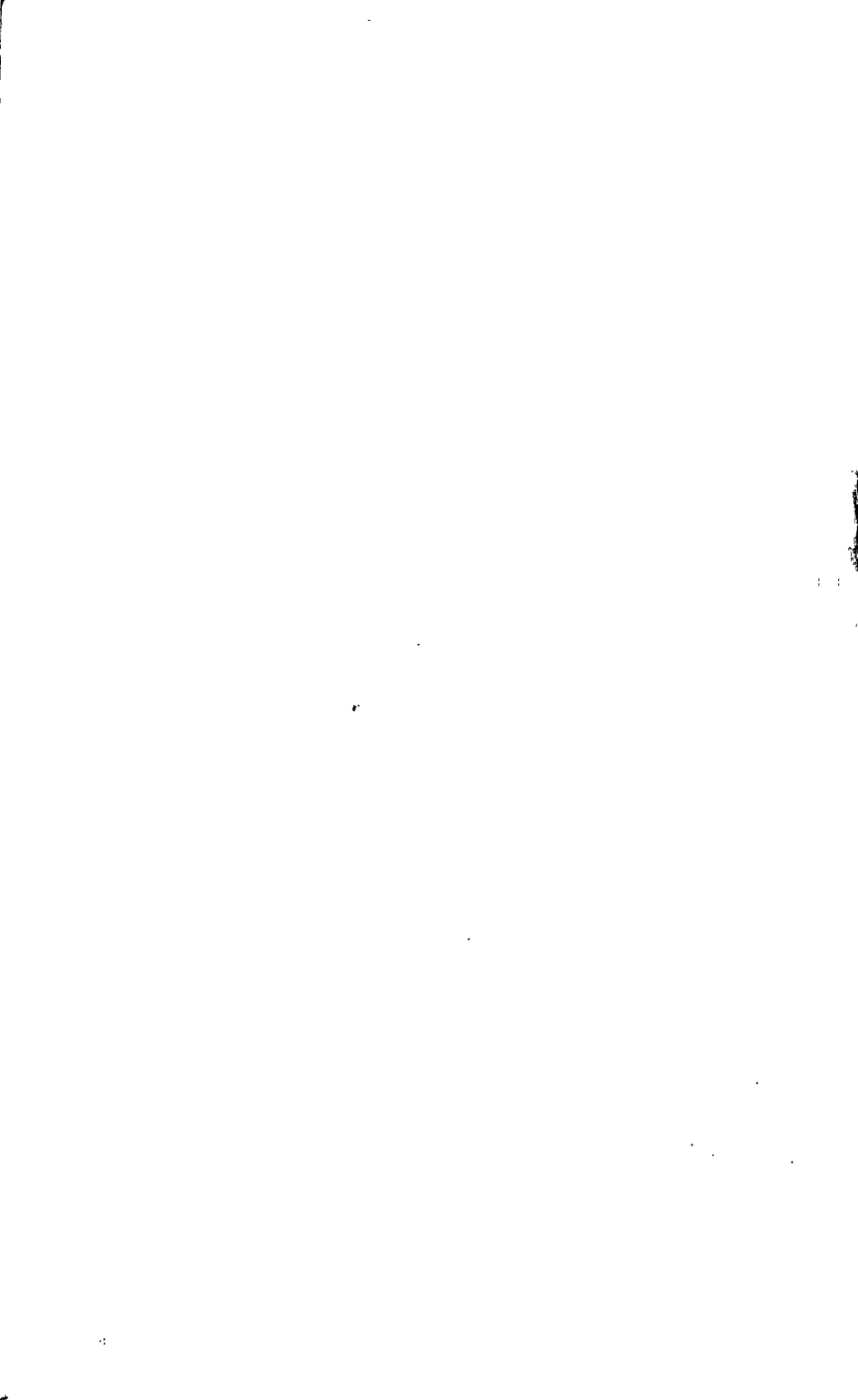
Villkoren för tillståndet är:

- Att användaren ger ett korrekt erkännande, anger en hyperlänk till licensen och anger om bearbetningar är gjorda av verket. Detta ska göras enligt god sed.
- Att användaren inte använder materialet för kommersiella ändamål.
- Att användaren inte tillämpar rättsliga begränsningar eller teknik som begränsar andras rätt att göra något som licensen tillåter.

Se även information på

<https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/deed.sv>

Korruption

Korruption

En översikt över brottsbalkens
regler om bestickning och mutbrott
samt marknadsföringslagens generalklausul

Andra upplagan

Thorsten Cars

IUSTUS FÖRLAG

© Författaren och Iustus Förlag AB, 2 upplagan, Uppsala 2002

ISBN: 91-7678-505-X

Sättning: Markus Holm

Omslag: Förlaget

Tryck: Elanders Graphic Systems AB, Göteborg 2002

Förlagets adress: Östra Ågatan 9, 753 22 Uppsala

Tfn: 018-69 30 91, fax: 018-69 30 99

Webbadress: www.iustus.se, e-post: kundtjanst@iustus.se

Innehållsförteckning

- 1 Historik 7
- 2 Parterna 8
- 3 Bestämmelsernas syfte 10
- 4 Korruptiv marknadsföring 12
- 5 Den brottsliga gärningen 14
- 6 Sambandet med mottagarens tjänsteutövning 16
- 7 Vad är en muta? 18
- 8 Några olika typer av förmåner som kan vara muta 20
 - a) Uppvaktning och säsongsgåvor (julpresenter) 20
 - b) Måltider 20
 - c) Studieresor, kurser och konferenser 22
 - d) Rabatter, frikort och presentkort 23
 - e) Tjänster 23
 - f) Gåvor och testamenten till vårdpersonal 23
- 9 Huvudmannens samtycke och den särskilda åtalsregeln 25
- 10 Internationella affärsförbindelser 28
- 11 Påföljder 32
 - a) Straff 32
 - b) Förverkande 33
 - c) Är muta beskattningsbar för mottagaren och avdragsgill för givaren? 33
 - d) Skadestånd 34

- e) Skiljande från tjänsten eller uppdraget, disciplinära åtgärder 34
- f) Näringsförbud 35
- g) Förbud och förbudsföreläggande enligt marknadsföringslagen 36
- h) Återkallelse av auktorisation eller liknande 36
- i) Förkastande av anbud 36
- j) Ogiltighet 37

12 Lagtext 38

1 Historik

I Sverige har korruption inom den offentliga sektorn sedan mycket länge varit kriminaliserad. Straffansvar för domare och ibland även för länsman och fogde som tog mutor fanns redan på medeltiden i en del landskapslagar. Enligt 1734 års lag gällde ansvaret bara domare och landshövdingar som tog emot mutor men i 1864 års strafflag utsträcktes mutansvaret till alla statens ämbetsmän, alltså de högre befattningshavarna. År 1919 blev även givande av muta – bestickning – straffbart.

Inom den privata sektorn infördes 1919 ett mycket begränsat mut- och bestickningsansvar vid inköp och försäljning inom näringsverksamhet. Bestämmelserna var emellertid så snävt utformade att de nästan aldrig kom att tillämpas.

I samband med att det s.k. ämbetsansvaret avskaffades 1976 utsträcktes mutansvaret till alla offentliganställda, dvs. arbets- och uppdragstagare hos staten eller kommun.

Den senaste betydelsefulla förändringen gjordes 1978 då samma straffbestämmelser mot korruption som gällde inom den offentliga sektorn utsträcktes till alla arbetstagare och flertalet uppdragstagare inom den privata sektorn.

Även om bestämmelserna alltså formellt är desamma för den offentliga och privata sektorn, tillämpas de av domstolarna vanligen något strängare när mottagaren är en arbets- eller uppdragstagare inom den offentliga sektorn.

Beträffande straffbestämmelsernas tillämpning i internationella förhållanden skedde 1999 vissa förändringar som redovisas i avsnitt 10.

2 Parterna

Brottsbalken (BrB) innehåller två straffbestämmelser om korruptionsbrott: bestickning i 17 kap. 7 § och mutbrott i 20 kap. 2 §.

Mutbrott är *mottagarens* brott och består i att en arbetstagar (anställd) – oavsett om det gäller offentlig eller privat tjänst – tar emot, låter åt sig utlova (dvs. accepterar löfte om) eller begär muta eller annan otillbörlig belöning för sin tjänsteutövning.

Samma ansvar har vissa uppdragstagare, bl.a. ledamöter av statliga eller kommunala styrelser, verk, nämnder och kommittéer (alltså även innehavare av politiska förtroendeuppdrag) samt de som utövar uppdrag som är reglerade i författning (även om de tjänar privata intressen), t.ex. konkursförvaltare, boutredningsmän, skiljemän samt styrelseledamöter, revisorer och likvidatorer i aktiebolag, ekonomiska föreningar eller stiftelser.

Mutansvar har också den som på grund av förtroendeställning fått till uppgift att för någon annan sköta en rättslig eller ekonomisk angelägenhet, genomföra en vetenskaplig eller motsvarande utredning, självständigt handha en kvalificerad teknisk uppgift eller övervaka skötseln av en sådan angelägenhet eller uppgift. Som exempel på den här kategorin uppdragstagare kan anföras ställföreträdare för en juridisk person (t.ex. en firmatecknare i en idrottsförening) – i den mån de inte omfattas av mutansvaret redan därför att deras uppdrag är reglerade i någon författning (som fallet är exempelvis med styrelseordföranden i ett aktiebolag) – samt advokater, mäklare, handelsagenter, kommissionärer, revisorer, auktions-

förrättare och fastighetsförvaltare. Även vissa konsulter kan ha mutansvar.

Bestickning är *givarens* brott och består i att någon – bestickaren – till en arbetstagare eller till en sådan uppdragstagare, som kan göra sig skyldig till mutbrott, lämnar, utlovar eller erbjuder muta eller annan otillbörlig belöning för tjänsteutövningen.

- Vem som helst kan alltså göra sig skyldig till bestickning, om han har haft, har eller kan komma att få nytta av mottagarens tjänsteutövning. *

Vem som tar initiativet – om det är bestickaren som erbjuder en muta eller arbetstagaren som begär en sådan – spelar i princip ingen roll. Fullföljs transaktionen, kan båda parterna straffas men initiativtagaren får normalt ett strängare straff än den andre.

Transaktionen behöver emellertid inte fullföljas för att vara brottslig, såsom framgår av avsnitt 5. Avböjer den ena parten att medverka, är den andra parten ändå straffbar. Det är därför det finns två spegelvända straffbestämmelser – en för vardera parten – i stället för ett gemensamt stadgande.

Som framgår av nästa avsnitt kan en självständig företagare inte göra sig skyldig till mutbrott liksom en arbets- eller uppdragsgivare – en huvudman – inte kan besticka sina egna arbets- eller uppdragstagare.

3 Bestämmelsernas syfte

Brottsbalkens straffbestämmelser om bestickning och mutbrott avser att skydda huvudmannens intresse av lojal tjänsteutövning från sina arbets- eller uppdragstagares sida. Denna tjänsteutövning får inte påverkas av ovidkommande faktorer, såsom tacksamhet med anledning av förmåner som arbets- eller uppdragstagaren fått från utomstående personer eller förväntan om att senare få sådana förmåner. Det är inget fel i att en duktig arbets- eller uppdragstagare uppmuntras men det skall göras av hans huvudman och inte av en utomstående som kan ha en avsikt som strider mot huvudmannens intressen.

Av bestämmelsernas syfte följer att en självständig företagare – vare sig han är ensam innehavare av en firma eller ägare till ett enmansaktiebolag – inte kan göra sig skyldig till mutbrott. Så kan däremot vara fallet med en företagsledare som äger en större del av men inte alla aktierna i bolaget liksom en delägare i ett handelsbolag, en huvuddelägare i ett kommanditbolag eller en delägare i ett enkelt bolag som arbetar i bolaget. Med hänsyn till att dessa personer i sin verksamhet beslutar eller handlar också på andras – minoritetsaktieägars eller medbolagsmäns – vägnar är de underkastade mutansvar.

I begreppet korruption ligger också att det skall vara fråga om påverkan på en arbets- eller uppdragstagare från en utomståendes sida. Om en arbetsgivare ger extra förmåner till sina egna anställda eller någon av dem, kan detta givetvis ha skattemässiga konsekvenser men det är inte fråga om bestickning och mutbrott. Ett undantag gäller beträffande facklig förtroendeman som har två huvudmän – arbetsgivaren och den lokala arbetstagarorganisationen – och därför måste vara för-

siktig med att av arbetsgivaren ta emot särskilda förmåner som kan påverka hans utövning av uppdraget för arbetstagarorganisationens räkning.

Vidare framgår av straffbestämmelserna att dessa inte kan kringgå genom att mutan lämnas till en annan person än den arbets- eller uppdragstagare som man vill påverka, exempelvis till hans make, sambo eller barn. Givaren gör sig likafullt skyldig till bestickning och mottagaren kan i regel dömas för medverkan till mutbrott. Också arbets- eller uppdragstagaren kan dömas – för mutbrott – om transaktionen skedde med hans vetskap och samtycke.

Om mottagaren är stats- eller kommunalanställd tillkommer ytterligare en synpunkt, nämligen allmänhetens förtroende för tjänsteutövningen. Även om mottagaren själv anser sig ha en sådan stark karaktär att han inte på minsta sätt låter sig påverkas av förmånen, är det inte säkert att medborgarna – som är den verkliga huvudmannen för all offentlig tjänst – har samma uppfattning om och när förmånen blir allmänt kända, t.ex. genom massmediernas benägna medverkan. Ju mera kvalificerad befattning mottagaren har desto mera integritetskänslig är den och desto mindre blir utrymmet för att motta förmåner från utomstående. Det här gäller i synnerhet myndighetsutövare sådana som domare, åklagare, poliser och tjänstemän inom skattemyndigheter, byggnads-, miljö- och hälsovårdsnämnder etc.

Om korruptionen tillåts att breda ut sig inom den privata sektorn, ”smittar” den av sig också på den offentliga sektorn och äter sig småningom alltmera in i de centrala statliga verksamhetsområdena. Sverige har hittills varit förskonat från den röta i samhällskroppen som en utbredd korruption innebär och som många länder inte minst i tredje världen lider av. Det gäller att se till att vi inte behöver göra samma bittra erfarenheter som de.

4 *Korruptiv marknadsföring*

Huvudsyftet med brottsbalkens besticknings- och mutbrottsbestämmelser är alltså att hindra att förtroendeförhållandet störs mellan huvudmannen – som inom den offentliga sektorn ytterst är allmänheten – och arbets- eller uppdragstagaren.

Ett mera övergripande syfte är emellertid att främja sunda metoder för påverkan i samhället allmänt sett och underlätta en öppen och saklig konkurrens i affärslivet. Bestickning i näringsverksamhet angriper ett allmänt konsumentintresse i den mån den medför att konkurrensen snedvrids och att varor eller tjänster fördyras eller försämrats eller marknadsförs utan korrekt information.

Bestämmelsen om bestickning i 17 kap. 7 § brottsbalken kompletteras av generalklausulen om otillbörlig marknadsföring i 4 § marknadsföringslagen (1995:450). Den kan användas mot viss kommersiell korruption, nämligen bestickning och åtgärder med bestickningsliknande verkan som en näringsidkare vidtar i samband med marknadsföring av t.ex. fastigheter, varor och tjänster. Även inköpsbefrämjande marknadsföring omfattas.

Enligt generalklausulen skall marknadsföringen stämma överens med god marknadsföringssed och även i övrigt vara tillbörlig mot konsumenter och näringsidkare. Det innebär att näringsidkare vid sådan marknadsföring inte får företa reklamåtgärd eller annan handling, som genom att strida mot god affärssed eller på annat sätt är otillbörlig mot konsumenter eller näringsidkare. Det gäller bestickning från leverantörs sida av anställd hos kund (slutledsdistributör).

För att kontrollera efterlevnaden av bl.a. generalklausulen finns ett särskilt organ, konsumentombudsmannen (KO). Om

denne inte genom förhandling med vederbörande näringsidkare kan åstadkomma rättelse, har han möjlighet att föra saken inför Stockholms tingsrätt, som kan meddela näringsidkaren förbud att fortsätta det otillbörliga förfarandet (avsnitt 11 g). Sådant förbud är i regel förenat med ett kraftigt tilltaget vite (ett slags böter). Tingsrättens dom kan överklagas till en särskild domstol, Marknadsdomstolen.

Marknadsdomstolen har slagit fast att, om en handling som strider mot gällande lagstiftning – t.ex. 17 kap. 7 § brottsbalken – används i marknadsföring, skall handlingen anses otillbörlig enligt generalklausulen.

Exempel I: Marknadsdomstolens beslut 1988:27

I ett reklamblad, som ett företag skickade till kontor, erbjöds den som köpte minst 15 förpackningar overheadfilm en kassettradio värd 1 450 kr. Med följande motivering förbjöds företaget vid vite av 100 000 kr att använda tilläggserbudandet: "Den aktuella reklamförsändelsen måste bedömas vara riktad till och bli läst av inköpsansvariga personer. I många företag torde dessa vara anställda. Kassettradion får typiskt sett anses vara avsedd främst för privat bruk och dess värde i detta sammanhang måste bedömas som betydande. Marknadsdomstolen finner att det finns stora risker för att det påtalade erbjudandet får liknande verkan som bestickning".

5 Den brottsliga gärningen

Av lagtexten i 20 kap. 2 § brottsbalken framgår att förfarandet är straffbart redan innan mottagaren tillträtt sin befattning och även sedan han slutat den (efter pensionering eller för att övergå till annan tjänst).

Exempel 2: Hovrättens över Skåne och Blekinge dom
DB 2196/1979

En person dömdes för mutbrott för att han dagen efter sin avgång från tjänsten som trädgårdsmästare hos kommunen tagit emot 1 500 kr som gåva från en leverantör, vilken dömdes för bestickning.

Likaså kan även en förmån, som ges först efter det att mottagaren har företagit en för givaren gynnsam tjänsteåtgärd, vara att anse som muta. Annars skulle ju parterna kunna undgå straffansvar genom att i hemlighet komma överens om att arbets- eller uppdragstagaren först i efterhand ska erhålla sin belöning.

Straffansvaret inträder på ett mycket tidigt stadium av transaktionen. I både 17 kap. 7 § och 20 kap. 2 nämns tre typsituationer:

a) Givare: utlova	Mottagare: låta åt sig utlova
= acceptera löfte
b) Givare: erbjuda	Mottagare: begära
c) Givare: lämna	Mottagare: ta emot

I det första fallet är bestickaren alltid initiativtagare medan vilkendera parten kan ta initiativet i de bägge andra fallen.

För att straffansvar skall inträda behöver transaktionen alltså inte fullföljas så att förmånen verkligen överlämnas

eller på annat sätt kommer mottagaren till godo. Initiativtagaren i de två första fallen gör sig skyldig till ett fullbordat brott – bestickning eller mutbrott – även om den andra parten omedelbart avvisar propån och därmed för sin del undgår ansvar.

För att den tilltänkte mottagaren i det första fallet skall gå fri från ansvar krävs att han uttryckligen avböjer löftet (jfr talesättet att den som tiger han samtycker).

Exempel 3:

På inköpschefens 50-årsmottagning i januari framträder försäljningschefen i ett leverantörsföretag och förklarar att hans företag vill hylla jubilaren genom att till sommaren modernisera köket i dennes stuga i skärgården. Oavsett om köket verkligen blir moderniserat, har försäljningschefen därmed gjort sig skyldig till bestickning och inköpschefen till mutbrott (om han inte genast eller inom några dagar uttryckligen avböjer löftet).

Arbets- eller uppdragsgivaren har ett ansvar för att hans personal får kännedom om vad som gäller enligt brottsbalkens bestämmelser. En arbets- eller uppdragstagare bör av sin huvudman kunna erhålla råd och stöd för sitt agerande inte bara i akuta situationer – se avsnitt 9 – utan också i form av allmänna riktlinjer.

Det finns även möjlighet för såväl huvudmän som arbets- eller uppdragstagare att vända sig till näringslivets egen organisation för information och rådgivning:

Institutet Mot Mutor
Box 16050
103 21 Stockholm

Tel.: 08-555 100 45
Fax: 08-566 316 45

E-post: imm@chamber.se
Hemsida: www.chamber.se/imm

6 *Sambandet med mottagarens tjänsteutövning*

Den tjänsteutövning som avses med mutan kan vara såväl ett aktivt handlande (vidtagandet av en åtgärd eller fattandet av ett beslut) som en underlåtenhet att handla.

Den klassiska formen av korruption är att mutan ges för att mottagaren skall förfara pliktstridigt till förmån för givaren. Polismannen tar emot ett kontantbelopp för att inte rapportera ett begånget brott som han fått kännedom om. Inköpschefen antar en offert som visserligen inte är den förmånligaste för hans företag men som – i hemlighet – är förknippad med en provision till honom personligen från leverantörens sida. Det pliktstridiga förfarandet kan dessutom i sig självt utgöra ett brott, i de anförda exemplen tjänstefel respektive trolöshet mot huvudman.

Det är emellertid inte alltid som det går att bevisa att mottagarens motprestation är pliktstridig eller att det uppställts något villkor om en motprestation eller ens att förmånen verkligen påverkat mottagarens tjänsteutövning. Han kanske skulle ha förfarit på samma sätt även utan någon förmån. Ännu svårare kan det vara att bevisa vilken avsikt givaren hade med sin förmån.

På grund av denna svårighet att bevisa avsikter och effekter har för straffbarhet endast uppställts den förutsättningen att ett yttre samband finns mellan förmånen och mottagarens tjänsteutövning, t.ex. att givaren och mottagaren har eller har haft kontakt med varandra i tjänsten eller kan antas få sådan

kontakt med varandra. Kontakten kan vara av direkt, personlig natur eller av mera indirekt slag.

Arbets- eller uppdragstagarens tjänsteställning saknar i och för sig betydelse. Det är alltså inte nödvändigt att han har behörighet att fatta beslut i sak. Exempelvis har ofta den som förbereder ett ärende eller föredrar det inför beslutsfattaren ett betydande inflytande på utgången, även om han inte formellt deltar i beslutet.

Ett sådant yttre samband som nyss sagts mellan förmånen och mottagarens tjänsteutövning innebär normalt risk för att mottagaren – medvetet eller omedvetet – skall påverkas i sin tjänsteutövning på ett obehörigt sätt genom att gynna givaren exempelvis på grund av en känsla av tacksamhet.

Något orsakssamband mellan mutan och en viss – riktig eller oriktig – tjänsteåtgärd eller det sätt som mottagaren utövar sin syssla på behöver alltså inte kunna påvisas. Någon avsikt att mottagaren skall handla på ett visst angivet sätt behöver inte styrkas och än mindre krävs att ett sådant syfte uppnås.

I korruptionsmål invänds ibland att gåvan inte hade något att göra med parternas tjänstekontakter utan att den berodde på att parterna har vissa relationer med varandra även utom tjänsten, vare sig dessa relationer har sitt ursprung i mottagarens tjänst eller inte. En sådan invändning godtas emellertid sällan. Redan vänskapen i sig kan nämligen påverka tjänsteutövningen och utgör därför ett dåligt försvar, om transaktionen i övrigt bär en korrupt prägel. Endast sådana förmåner som parterna personligen brukar bekosta och ge varandra kan betraktas som vänskapsgåva och inte muta.

7 *Vad är en muta?*

Med muta förstås en belöning, förmån eller gåva, som är otillbörlig. Den kan bestå av vad som helst som är attraktivt för mottagaren: kontanter, presentkort, rabatter, varor, tjänster, kreditförmåner, gästfrihet i form av kost, logi och resor, lån av sommar- eller fjällstuga, restaurang-, teater- eller nattklubbsbesök osv. Normalt har förmånen ett ekonomiskt värde men det är inte nödvändigt.

Om förmånen är förknippad med villkoret att mottagaren i sin tjänsteutövning skall handla på ett visst sätt – vare sig detta är pliktstridigt eller inte – är förmånen i regel otillbörlig och alltså straffbar som muta. Den som tar emot en förmån av en (presumtiv) leverantör till sin arbetsgivare för att hos just den leverantören beställa varor för ett visst belopp gör sig alltså skyldig till mutbrott liksom leverantören till bestickning (även om varken priset eller kvalitén på varorna skiljer sig från vad konkurrenterna erbjuder).

En annan viktig omständighet vid bedömningen av en förmåns tillbörlighet är beskaffenheten av den tjänst eller det uppdrag som mottagaren innehar. En förmån som rimligen måste kunna mottas av en befattningshavare kan vara uppenbart otillbörlig om den erbjuds en annan. Generellt är bedömningen strängare beträffande mottagare inom den offentliga sektorn och särskild restriktivitet bör iakttagas när det gäller s.k. myndighetsutövare (se avsnitt 3).

Även inom den privata sektorn finns det personer med så känsliga funktioner att nästan samma krav i integritetshänsenande måste ställas på dem som på myndighetsutövare. Till den gruppen kan hänföras skiljemän (som ju i realiteten har samma ställning som domare), advokater, revisorer, kontrol-

lanter och besiktningsmän. Integritetskänsliga befattningar finns också inom det privata bank- och försäkringsväsendet liksom inom press, radio, TV och annan opinionsbildande verksamhet.

Om förmånen inte kan anses förknippad med något överenskommet eller underförstått villkor, kan dess värde ha betydelse för bedömningen av förmånens tillbörlighet. Det är därvid enbart fråga om värdet för mottagaren. Även om förmånen inte kostar givaren någonting, kan den ha ett betydande värde för mottagaren. Beträffande förmåner, som går att uppskatta i pengar, utgår man därför i regel från marknadsvärdet och inte anskaffningsvärdet för givaren.

Exempel 4: Hovrätten för Nedre Norrland, avd. 1, DB 64/1984

VD för ett schaktentreprenadföretag utnyttjade sin företagsrabatt hos ett annat företag till att låta en kommunal arbetsledare köpa sig en cykel minst 300 kr billigare än butikspriset. VD, som förmånen alltså inte kostade någonting alls för, dömdes för bestickning och arbetsledaren för mutbrott.

Förmåner av obetydligt värde innebär föga risk för påverkan och kan därför inte anses otillbörliga. Som exempel kan nämnas presentreklam i form av almanackor, kulspetspennor, pennknivar, enklare cigarettändare m.m. De svåra gränfallen gäller värden på tresiffriga belopp medan fyrsiffriga belopp vanligen gör förmånen otillbörlig.

8 Några olika typer av förmåner som kan vara muta

a) Uppvaktning och säsongsgåvor (julpresenter)

Förmåner som faller inom ramen för vanlig artighet och uppmärksamhet i umgänget människor emellan – exempelvis uppvaktning i form av blommor, frukt, choklad, böcker och liknande i samband med jul- och nyårshelger, högtidsdagar (t.ex. femtioårsdagar) och sjukdom – är i allmänhet tillbörliga om värdet kan anses skäligt.

Någon fix värdegräns har inte ställts upp i vare sig lagtext eller förarbeten till lagstiftningen. De rättsfall som finns på det här området ger inte heller någon säker vägledning för bedömning av hur pass värdefulla förmåner som kan accepteras. Det bör dock inte vara fråga om exempelvis fruktkorgar där frukten ”drygats ut” med vin- och spritflaskor eller delikatesser som gåslever, kaviar och ål så att det sammanlagda värdet överskrider gränsen för det tillbörliga. Myndighetsutövare och andra integritetskänsliga befattningshavare (se avsnitt 3) bör i stort sett avhålla sig helt från förmåner av detta slag.

b) Måltider

Ett exempel på förmåner, som kan ingå som naturliga och nyttiga led i arbets- och uppdragstagares tjänsteutövning och därför vara tillbörliga, är arbetsmåltider. I fråga om arten och värdet av tillåtliga förmåner av representationskaraktär kan enligt förarbetena till lagstiftningen viss vägledning hämtas

från vad som enligt Riksskatteverkets anvisningar gäller om avdragsgilla representationskostnader.

Det bör emellertid beaktas att de här anvisningarna har helt andra syften än straffbestämmelserna och därför inte kan tillämpas automatiskt när det gäller att dra gränsen mellan straffria och straffbara förfaranden.

Vidare har de belopp som anges i anvisningarna sänkts betydligt sedan uttalandena i straffbestämmelsernas förarbeten gjordes, varför värdegränsen för vad som kan anses tillbörligt från bestickningssynpunkt får anses ligga ej oväsentligt högre än vad som är avdragsgillt vid givarens taxering. Åtminstone gäller det inom den privata sektorn.

Enligt Riksskatteverkets anvisningar skall representationen – för att utgöra en avdragsgill kostnad – ingå som ett naturligt led i affärsförhandlingar. Representationen skall med andra ord vara ett uttryck för sedvanlig gästfrihet i form av värdskap vid inledande av affärsförhandlingar, under förhandlingarna eller som en avslutning på förhandlingarna. Det är alltså inte tillåtet att ”spara” måltiden till en senare dag eller att lämna kontanter i stället för att bjuda på måltid.

Avdragsgilla är inte kostnader som hänför sig till andra personer än dem som har en mera direkt anknytning till affärsförhandlingarna i fråga. Avdrag medges således i regel inte för t.ex. anhöriga eller goda vänner till de av förhandlingarna berörda personerna.

För representation i form av lunch, middag eller supé medges avdrag med högst 90 kr plus moms per person. I det beloppet får också ingå kostnad för vin och sprit.

Om kostnaden för en måltid är avdragsgill enligt Riksskatteverkets anvisningar, får den i regel också anses tillbörlig och godtagbar enligt brottsbalkens mut- och bestickningsbestämmelser. Som förut nämnts ligger värdegränsen sannolikt högre, särskilt om mottagaren är privatanställd.

Bjudmåltider får inte äga rum alltför ofta. De måste var och en vara motiverade som naturliga led i affärsförhandlingarna. Det kan exempelvis inte vara tillbörligt att systematiskt för-

lägga sammanträden till sådan tid att de måste kombineras med en måltid, om det genomgående är samma part som bjuder. Besök på teater, nattklubb eller liknande etablissemang efter middagen kan också innebära att gränsen för det godtagbara överskrids.

c) Studieresor, kurser och konferenser

Seriösa studieresor, kurser och konferenser utgör ett naturligt och nyttigt led i mottagarens tjänsteutövning och är alltså normalt tillbörliga även om någon annan än hans huvudman står för kostnaderna.

Många gånger är det emellertid fråga om mer eller mindre maskerade semester- eller nöjesresor. Gränsfallen är många och ofta tveksamma. Enligt en dom av Högsta domstolen (NJA 1981 s. 1174) är det avgörande om resan har en seriös uppläggning och ett kvalificerat innehåll, som den inbjudne deltagaren har nytta av i sitt arbete, samt inte inbegriper ovidkommande arrangemang eller alltför generöst tillmätt fritid. För att kostnaden skall vara avdragsgill för arrangören vid dennes taxering brukar skattemyndigheterna kräva att minst sex timmar per dag eller 30 timmar per femdagarsperiod anslås åt arbete eller studier. Samma tumregel kan användas för att bedöma om arrangemanget är tillbörligt från mut- och bestickningssynpunkt.

Om resan förläggs till utlandet, skall det finnas en saklig anledning till det, t.ex. att något likvärdigt studieobjekt inte finns på närmare håll eller att totalkostnaderna för konferensen (inklusive resor) är lägre än om den anordnas i Sverige. Resan måste också företas utan avvikelser från den normala resrutten och utan längre uppehåll på destinationsorten än vad som betingas av resans professionella syfte.

Är arrangören det minsta tveksam om erbjudandets tillbörlighet bör han inte rikta sin inbjudan till vissa deltagare personligen utan i stället till respektive huvudman – alltså till myndigheten, företaget eller organisationen där vederbörande

är anställd – och låta huvudmannen själv utse sina representer (jfr avsnitt 9).

Får även deltagarnas familjemedlemmar följa med utan kostnad är förmånen i regel att anse som otillbörlig.

d) Rabatter, frikort och presentkort

Rabatter, frikort och presentkort som ges till en eller flera utvalda arbets- eller uppdragstagare – t.ex. personalen på ett företags eller en myndighets inköpsavdelning – är otillbörliga, oavsett om och i vilken utsträckning de utnyttjas. Det är därför viktigt att uttryckligen avböja ett sådant erbjudande för att gå fri från ansvar (se avsnitt 5).

Erbjuds förmånen till alla företags eller myndighetens anställda är den i regel godtagbar.

e) Tjänster

En muta kan även bestå i att få en tjänst utförd, t.ex. reparation av bil eller hus.

Exempel 5: Hovrätten för Nedre Norrland, avd. 1, DB 93/1984

En byggnadsinspektör dömdes för mutbrott efter att ha fått arbeten utförda på sin privata bostadsfastighet av ett byggnadsaktiebolag som var engagerat i kommunala projekt där inspektören var kontrollant. Inspektören krävdes på betalning först sedan saken påtalats av kommunens revisorer. Byggnadsföretagets företrädare dömdes för bestickning.

f) Gåvor och testamenten till vårdpersonal

Vårdpersonal – inom såväl hälso- och sjukvården som socialtjänsten – har en mycket integritetskänslig ställning och bör inte ta emot gåvor annat än till mycket låga värden. En vårdtagare skall inte behöva känna att han måste lämna presenter för att få den vård och omsorg som han har rätt till. Arbetsgivaren skall också kunna utgå från att de anställda fullgör sin uppgift mot alla vårdtagare på rätt sätt.

Det är inte bara presenter i vanlig mening som kan bedömas som otillbörliga. Så kan också vara fallet t.ex. om en vårdtagare med sin hemvårdares vetskap och samtycke testamenterar sin egendom till denne. Det är alltså viktigt för hemvårdaren att uttryckligen avböja ett sådant erbjudande (se avsnitt 5) liksom att – om testamentet tillkommit utan hans vetskap – inte vidta någon åtgärd för att tillträda egendomen efter testators död. Rättspraxis är mycket sträng i det här hänseendet och det har meddelats ett antal fällande domar under senare år. Vårdpersonalen har frikänts endast då det förelegat ett långvarigt vänskapsförhållande vid sidan av tjänsten.

9 *Huvudmannens samtycke och den särskilda åtalsregeln*

Brottsbalkens straffbestämmelser om bestickning och mutbrott har, såsom berörts i avsnitt 3, till syfte främst att skydda huvudmannens intresse av lojal tjänsteutövning från sina arbets- eller uppdragstagares sida. Är någon osäker om huruvida en erbjuden förmån är tillbörlig, är det därför naturligt att han – innan erbjudandet accepteras – vänder sig till sin arbets- eller uppdragsgivare och frågar om dennes uppfattning. Det räcker inte alltid att gå till den närmaste förmannen utan man bör vända sig till en chef med självständig beslutan-derätt.

Det får i allmänhet anses otillbörligt av en arbets- eller uppdragstagare att ta emot en förmån i strid mot huvudmannens uttryckliga vilja, även om förmånen har ett tämligen obetydligt värde.

Givaren bör i tveksamma fall inte lova, erbjuda eller lämna förmånen direkt till en arbets- eller uppdragstagare utan i stället vända sig till hans huvudman och antingen ställa förmånen till dennes disposition – så att denne själv får bestämma om och i så fall vem som skall komma i åtnjutande av förmånen – eller inhämta huvudmannens samtycke till att en viss eller vissa personer får ta emot förmånen. En sådan öppenhet kan i många fall göra en annars tveksam förmån godtagbar.

Enbart den omständigheten att arbets- eller uppdragstagaren tar emot förmånen med sin huvudmans vetskap eller

uttryckliga samtycke behöver emellertid inte alltid göra handlingen tillbörlig. Straffbestämmelserna avser nämligen att skydda även allmänheten mot korruptionens skadeverkningar (se avsnitt 3). Huvudmannen kan för övrigt ibland befinna sig i en sådan situation att han mer eller mindre mot sin vilja tvingas acceptera sin arbets- eller uppdragstagares förehavanden, exempelvis när det gäller en specialist som han inte vågar stöta sig med på grund av risken för att förlora honom.

Inom den offentliga sektorn finns det över huvud taget ingen huvudman som kan ge ett rättsligt bindande samtycke, eftersom verksamheten bedrivs i samtliga medborgares intresse och det knappast är möjligt att anordna en folkomröstning om saken. Åtminstone statliga myndigheter är skyldiga att polisanmäla förfaranden från anställdas sida som kan vara brottsliga och varken åklagare eller domstol är bunden av ett samtycke från arbets- eller uppdragsgivarens sida. Detta hindrar inte att det i praktiken skall mycket till för att en åklagare åtalar en offentliganställd som mottagit en förmån med sin chefs samtycke.

Inom den privata sektorn spelar huvudmannens vetskap och samtycke ännu större roll, eftersom ett eventuellt mutbrott i första hand kan skada hans intressen och han själv bäst kan bedöma risken av att hans personal tar emot förmåner från utomstående. Straffbestämmelserna innehåller därför en särskild åtalsregel som innebär att åklagaren får väcka åtal bara om den privata arbets- eller uppdragsgivaren anger brottet till åtal – alltså anmäler brottet och förklarar att han önskar att det skall åtalas – eller åtal anses påkallat från allmän synpunkt.

Utan en sådan åtalsangivelse från mottagarens huvudman kan åtal i regel inte heller väckas mot bestickaren. Också dennes brott är ju i första hand riktat mot den anställdes huvudman och det är därför naturligt att det normalt ankommer på denne att bestämma om brottet skall bli föremål för polisutredning och åtal,

Åtalsregeln har vidare den betydelsen att huvudmannen, om han godkänt transaktionen, därefter inte kan ange den till åtal. Det är naturligtvis viktigt att arbets- eller uppdragstagaren vid inhämtande av samtycket redovisar alla relevanta omständigheter i fallet. Gör han inte det och får huvudmannen senare reda på att han grundat sitt godkännande på ofullständiga eller felaktiga uppgifter, kan han ha giltigt skäl att återta sitt godkännande och ange transaktionen till åtal.

Även om den private huvudmannen inte vill att hans arbets- eller uppdragstagare skall åtalas, kan åklagaren ändå ingripa om han anser att åtal är påkallat från allmän synpunkt. Det kanske rör sig om en mycket värdefull förmån som det skulle vara stötande att inte beivra. Eller det kan vara fråga om en bestickare som har satt i system att lämna otillbörliga – men var för sig inte särskilt dyrbara – förmåner till många olika arbets- eller uppdragstagare inom en hel bransch utan att någon av de berörda huvudmännen bryr sig om att ange saken till åtal. I sistnämnda fall kan det tänkas att bestickarens konkurrenter polisanmäler förfarandet och att åklagaren med hänsyn till dem – och ytterst konsumenternas intressen – anser att åtal är påkallat från allmän synpunkt.

Offentligägda aktiebolag – t.ex. kommunala trafik- och bostadsbolag – tillhör formellt den privata sektorn men i den mån arbets- eller uppdragstagare hos sådana bolag gör sig skyldiga till mutbrott brukar åklagaren anse att åtal är påkallat från allmän synpunkt oavsett om bolagsledningen anger brottet till åtal.

10 *Internationella affärsförbindelser*

Inställningen till korruption kan växla från land till land. I vissa länder är korruptionen mer eller mindre ohämmad och ett ofta anlitat medel att nå politiskt inflytande och ekonomiska fördelar. I de flesta länder råder emellertid den uppfattningen att korruption inverkar så menligt på möjligheterna till politisk stabilitet och ekonomiskt framåtskridande att den måste motverkas.

Historisk tradition och avvikande värderingar kan dock lägga hinder i vägen. I en del utvecklingsländer kan sålunda lojaliteten mot släkt och vänner framstå som angelägnare än lojaliteten mot staten och anses rättfärdiga att offentlig ställning utnyttjas för att tillgodose egna och närståendes behov. I andra fall överses med att tjänstemän drygar ut sina knappa inkomster med mutor, eftersom statsfinanserna inte förslår till löner som statstjänstemännen kan livnära sig på.

Kampen mot korruptionen stöter inte bara på inhemska hinder. Den kan också försvåras av att utländska medborgare och företag som är verksamma i landet anpassar sig till den rådande korruptionen och bidrar till dess spridning.

Det är emellertid varken möjligt eller särskilt meningsfullt för ett enskilt land att göra sig till "världssamvete" genom att bestraffa alla korruptionsbrott som begås utomlands av dess egna medborgare. I all synnerhet gäller detta ett litet land som Sverige med dess minst sagt begränsade inflytande på världsmarknaden. Ett ensidigt agerande från svensk sida skulle innebära att svenska företags möjligheter att hävda sig i den internationella konkurrensen försvårades.

När det gäller svenska företags affärsförbindelser med utlandet måste därför beaktas att synen på det tillbörliga i att lämna gåvor i samband med affärer växlar starkt från land till land. Samma stränga kriterier som används för att skilja mellan straffria och straffbara förfaranden inom Sverige kan inte alltid begagnas beträffande internationella affärstransaktioner.

I många länder är korruption visserligen formellt straffbar men sådana brott – eller åtminstone vissa av dem – åtalas i praktiken inte utan florerar med myndigheternas tysta medgivande. Om en svensk gör sig skyldig till bestickning i ett sådant land och brottet blir känt för svenska myndigheter, föreligger inte något lagligt hinder mot att väcka åtal för brottet vid svensk domstol, under förutsättning att den utländske mottagarens huvudman – den utländska regeringen, om mottagaren är en statstjänsteman – anger brottet hos svensk polis eller åklagarmyndighet, vilket inte är särskilt sannolikt, eller att åklagaren anser åtal vara påkallat från allmän synpunkt (se avsnitt 9). Men det kan knappast vara något svenskt intresse att bestraffa en gärning som tolereras i det land där den begåtts och mot vars intressen den närmast är riktad. Dessutom kanske den gynnar svensk exportindustri och därmed indirekt hela det svenska samhället. I ett sådant fall är det tveksamt om gärningen kan betecknas som otillbörlig och åtal kommer sannolikt inte att väckas.

Annorlunda förhåller det sig om t.ex. inköpschefen vid ett svenskt företag under besök i ett annat land, där korruption åtminstone formellt är förbjuden, begär eller tar emot muta för sin tjänsteutövning. I det fallet är ju gärningen riktad mot det svenska företaget och kan få till följd att inköpschefen inte tillvaratar dess intressen på bästa sätt. Något legitimt skäl finns alltså inte för inköpschefen att ”ta seden dit han kommer” och berika sig själv.

Bekämpandet av korruptionen med straffrättsliga medel måste i första hand anses vara en angelägenhet för myndigheterna i det land där korruptionen förekommer. Verkligt betydelsefulla resultat förutsätter därutöver åtgärder på bred

internationell bas. Under 1990-talet har också ett antal konventioner tillkommit – inom bl.a. OECD, EU och Europarådet – med syfte att bekämpa korruption i internationella affärsrelationer. Vidare har Internationella Handelskammaren (ICC) – utarbetat en ”uppförandekod” för transnationella företag.

Som en följd av de internationella konventionerna har tillämpningsområdet för de svenska straffbestämmelserna utvidgats i vissa hänseenden. Sålunda kan bestickning av en främmande stats minister eller parlamentsledamot numera bestraffas i Sverige. Likaså kan en ledamot av EU-kommissionen, EU-parlamentet eller EU-domstolen dömas i Sverige för mutbrott. Inget åtalsmedgivande av ”huvudmannen” krävs i dessa fall. Vem skulle för övrigt kunna förväntas lämna ett sådant medgivande?

Den svenska brottsbalken är så utformad att den som befinner sig i Sverige kan åtalas och dömas här för bestickning eller mutbrott som begåtts i annat land där gärningen också är straffbar. Det måste alltså i det landet finnas en lagstiftning som uttryckligen förbjuder korruption. En rent praktisk förutsättning för att svenska myndigheter skall kunna ingripa i ett sådant fall är givetvis att de får kännedom om vad som inträffat, exempelvis genom underrättelse från myndighet i det andra landet eller genom massmediernas försorg.

Om brottet åtalas i Sverige, tillämpas de svenska straffbestämmelserna och inte reglerna i det land där brottet har begåtts. Strängare straff får dock inte ådömas än vad som skulle vara möjligt enligt gärningslandets lag.

Den omständigheten att den svenske företagaren låter besticka den utländske mottagaren genom en representant i det främmande landet fritar honom inte från ansvar, förutsatt att gärningen sker på hans initiativ eller åtminstone med hans vetskap och samtycke. Om det däremot förhåller sig exempelvis på det sättet att den svenske företagaren uppdragit åt en agent i det andra landet att självständigt ombesörja att en leverans når bestämmelseorten och agenten utan sin huvudmans

kännedom därvid mutar tullpersonalen för att påskynda förtullningen, kan företagaren inte ställas till ansvar för det.

Om en utländsk medborgare besticker en svensk arbets- eller uppdragstagare i Sverige, kan bestickaren – liksom mottagaren – dömas i Sverige för brottet oavsett om han är bosatt här eller bara tillfälligt besöker Sverige. En praktisk förutsättning är i allmänhet att han är kvar i landet när åtal och rättegång blir aktuella.

Sedvänjan i olika delar av världen varierar emellertid mycket vad avser förekomsten av gåvor affärsmän emellan. Att tacka nej till en present som en utländsk affärskontakt vill överlämna till den svenske kundrepresentanten – vare sig det sker i Sverige eller i det andra landet – kanske betraktas som mycket oartigt och kan äventyra hela affärsförbindelsen. I ett sådant fall bör nog presenten tas emot, men den svenske arbets- eller uppdragstagaren bör försiktigtvis fråga sin huvudman om han får behålla presenten (se avsnitt 9). Är han offentliganställd, kan problemet lösas genom att gåvan placeras i ett för hela personalen gemensamt utrymme – t.ex. lunchrummet – och att ät- eller drickbara presenter förtärs av personalen tillsammans.

11 Påföljder

a) Straff

Straffet för givarens och mottagarens brott – bestickning och mutbrott – är lika strängt: böter eller fängelse i högst två år. Bara i sådana fall då brottet är grovt föreligger en skillnad såtillvida att mottagaren – men inte bestickaren – kan dömas till fängelse i högst sex år.

Inom den privata sektorn behöver man i regel endast räkna med den första straffskalan. Straffet är i normalfallen – inom både den offentliga och den privata sektorn – dagsböter. Storleken av dessa kan dock variera starkt beroende på såväl brottets svårhetsgrad som den brottsliges ekonomiska förhållanden, från några hundra upp till flera tusen kronor. Även inom den privata sektorn kan emellertid straffet bli fängelse i allvarligare fall.

Vid straffmätningen kan det finnas anledning att ta hänsyn till olika förmildrande eller försvårande omständigheter. Bland de förra kan nämnas att den skyldige ångrat sig, innan saken blev föremål för utredning, genom att återta löftet eller begäran om muta eller lämna tillbaka mutan i den mån den redan mottagits. Det bör dock framhållas att detta inte medför att han helt slipper straff, eftersom ett fullbordat brott redan har begåtts (se avsnitt 5).

Att den ena parten i en korruptionssituation avslöjar saken för myndigheterna behöver inte medföra att han själv går fri från straff – försåvitt han inte genast avvisat motpartens begäran eller erbjudande – men kan i vissa fall betraktas som en förmildrande omständighet vid straffmätningen.

Som försvårande kan anses att mutan utlovats, erbjudits eller lämnats i syfte att erhålla en obehörig favör liksom att

mottagaren som erkänsla för mutan handlat orätt i sin tjänst. I sistnämnda fall kanske mottagaren också bör dömas för annat brott, t.ex. trolöshet mot huvudman, bedrägeri eller tjänstefel (se avsnitt 6).

Den som tagit initiativet till transaktionen straffas vanligen strängare än den andra parten.

Brottet eller snarare straffet preskriberas om inte den skyldige inom fem år efter brottets begående har delgetts åtal eller blivit häktad för brottet. För mottagarens del kan preskriptionsfristen vara ännu längre, nämligen tio år, om hans mutbrott är grovt.

b) Förverkande

Domstolen kan utöver att döma till straff också förklara mutan förverkad, om det inte är uppenbart obilligt (36 kap. 1 § brottsbalken). Att mutan förverkas innebär att mottagaren är skyldig att avstå den till staten. Finns inte mutan i behåll – den bestod kanske av förbruknings- eller konsumtionsvaror – eller utgjordes mutan av en tjänst eller annan immateriell förmån, t.ex. en resa, kan mottagaren förpliktas att betala staten ersättning för det värde som förmånen kan beräknas ha haft för mottagaren när han tog emot den.

Består brottet i att muta utlovats, erbjudits eller begärts och har förfarandet alltså inte gått så långt att någon muta verkligen överlämnats, kan förverkande inte ske.

c) Är muta beskattningsbar för mottagaren och avdragsgill för givaren?

Eftersom muta enligt huvudregeln skall förverkas, kan det inte bli aktuellt att beskatta den hos mottagaren. Det bör då inte heller komma i fråga att medge avdrag för mutan vid givarens taxering. Det skulle ju direkt motverka syftet med kriminaliseringen av bestickning. Det händer för övrigt att mut- och bestickningsbrott avslöjas just på grund av att bestickaren

yrkar avdrag för mutan i sin deklaration och att skattemyndigheten underrättar polisen.

Tidigare förekom det ibland att skattemyndigheterna medgav avdrag för mutor som ett svenskt exportföretag betalat i ett annat land vars myndigheter i praktiken tolererar mutor (se avsnitt 10). Men efter en lagändring 1999 – grundad på internationella konventioner – är detta uttryckligen förbjudet (9 kap. 10 § inkomstskattelagen).

d) Skadestånd

Om mottagarens huvudman har lidit ekonomisk skada av brottet, kan bestickaren och mottagaren åläggas att betala skadestånd till denne. Om inte mutbrottet är kombinerat med annat brott, t.ex. bedrägeri eller trolöshet mot huvudman, är det emellertid vanligen svårt att bevisa att och i vilken omfattning skada har uppkommit.

Även en konkurrent till bestickaren kan indirekt lida skada av brottet. Om konkurrenten kan få skadestånd av bestickaren är dock osäkert.

e) Skiljande från tjänsten eller uppdraget, disciplinära åtgärder

Den strängaste påföljd som kan drabba den som gör sig skyldig till ett allvarligare mutbrott är i allmänhet att han förlorar sin anställning eller sitt uppdrag.

I fråga om uppdragstagare har huvudmannen i regel fria händer att agera som han finner lämpligt. Något lagligt hinder mot att återkalla uppdraget på grund av mutbrottet finns inte.

Om uppdragstagaren inte blivit dömd för brottet och huvudmannen inte kan bevisa detta, riskerar huvudmannen emellertid att få betala uppdragstagaren skadestånd för att han brutit uppdragsavtalet.

Beträffande arbetstagare är förhållandet något annorlunda. De åtgärder som arbetsgivaren har att välja mellan är uppsägning, avskedande och i vissa fall disciplinär åtgärd.

I lagen (1982:80) om anställningsskydd finns bestämmelser om uppsägning som är tillämpliga på arbetstagare i både offentlig och privat tjänst. Enligt dessa bestämmelser måste uppsägning från arbetsgivarens sida vara sakligt grundad (7 §). Uppsägning innebär att anställningen upphör vid utgången av en viss uppsägningstid som varierar med hänsyn till såväl anställningens långvarighet som arbetstagarens ålder. Den omständigheten att arbetstagaren gjort sig skyldig till mutbrott lär i allmänhet få anses som saklig grund för uppsägning, om brottet inte är bagatellartat.

Är det fråga om ett allvarligt mutbrott, kan arbetsgivaren inte anses skyldig att behålla arbetstagaren under uppsägningstiden utan bör kunna avskeda honom med omedelbar verkan. Enligt en bestämmelse i lagen om anställningsskydd får sålunda avskedande äga rum, om arbetstagaren grovt har åsidosatt sina åligganden mot arbetsgivaren (18 §).

Om brottet är mindre allvarligt och uppsägning eller avskedande framstår som en alltför sträng påföljd, kan arbetsgivaren i vissa fall tillgripa disciplinär påföljd i stället.

Inom den privata sektorn och större delen av den kommunala sektorn är arbetsgivarens befogenheter i detta hänseende beroende av innehållet i gällande arbets- eller kollektivavtal.

På det statliga området har arbetsgivaren möjlighet att välja mellan varning och löneavdrag, utgörande högst 25 procent av bruttolönen under högst 30 dagar.

f) Näringsförbud

Vid systematiskt utförd, kommersiell bestickning i stor skala kan näringsförbud – enligt lagen (1986:436) om näringsförbud – beslutas av domstol. Näringsförbud meddelas för viss tid, lägst tre och högst tio år.

g) Förbud och förbudsföreläggande enligt marknadsföringslagen

En näringsidkare, vars marknadsföring strider mot god marknadsföringssed eller på något annat sätt är otillbörlig mot konsumenter eller näringsidkare, får enligt 14 § marknadsföringslagen (1995:450) förbjudas att fortsätta med marknadsföringen eller att vidta någon annan liknande åtgärd (avsnitt 4). Ett förbud skall enligt 19 § förenas med vite (ett slags böter), om det inte av särskilda skäl är obehövligt.

h) Återkallelse av auktorisation eller liknande

En annan typ av ingripande kan komma i fråga mot personer som yrkesmässigt utför uppdrag åt allmänheten och för sin yrkesutövning åtnjuter auktorisation eller liknande godkännande.

Auktorisation eller godkännande som meddelats revisor skall upphävas av Revisorsnämnden, om revisorn uppsåtligen gör orätt i sin verksamhet eller på annat sätt förfar oredligt. Motsvarande gäller godkänd tolk och auktoriserad translator.

Finner Fastighetsmäklarnämnden att fastighetsmäklare inte längre bedöms vara lämplig eller att han handlar i strid med sina skyldigheter, skall hans registrering återkallas.

Advokat som i sin verksamhet uppsåtligen gör orätt eller på annat sätt förfar oredligt skall uteslutas ur Sveriges advokatsamfund. Enligt de regler om god advokatsed som antagits av samfundets styrelse får advokat inte utan klientens samtycke av annan än klienten betinga sig, låta åt sig utlova eller ta emot gottgörelse utöver det arvode som klienten eller annan på dennes vägnar har att erlagga.

i) Förkastande av anbud

Bestickaren löper risk att för framtiden gå miste om möjligheten att göra affärer med mottagarens huvudman.

Vidare föreskrivs i lagen (1992:1528) om offentlig upphandling (1 kap. 4 §) att upphandling skall göras affärsmäs-

sigt och att anbudsgivare, anbudssökande och anbud skall behandlas utan ovidkommande hänsyn. Häri ligger givetvis att upphandling inte får påverkas av otillbörliga förmåner till handläggande personal. Om så ändå har skett och det har medfört att konkurrent har lidit eller kan komma att lida skada, kan länsrätten besluta att upphandlingen skall göras om eller att den får avslutas först sedan rättelse gjorts.

Föreligger omständighet av det här slaget bör anbud bara i undantagsfall antas, såsom då företagsledningen hos det anbudsgivande företaget helt saknat vetskap om viss tjänstemans oegentliga förfarande eller annan anbudsgivare inte finns att tillgå.

j) Ogiltighet

Ett avtal som tillkommit under påverkan av muta kan i vissa fall vara ogiltigt (t.ex. enligt 33 § avtalslagen)

Om muttagaren väcker talan mot bestickaren med krav om att utfå den överenskomna mutan, kan talan avvisas av domstolen som stridande mot lag och goda seder.

12 Lagtext

Brottsbalken (SFS 1977:103)

17 kap.

7 § Den som till

1. arbetstagare,
2. annan som avses i 20 kap. 2 §,
3. främmande stats minister, ledamot av främmande stats lagstiftande församling eller ledamot av främmande stats organ motsvarande dem som avses i 20 kap. 2 § andra stycket 1, eller
4. någon som utan att inneha anställning eller uppdrag som nu har sagts utövar främmande stats myndighet lämnar, utlovar eller erbjuder, för denne själv eller för annan, muta eller annan otillbörlig belöning för tjänsteutövningen, döms för bestickning till böter eller fängelse i högst två år.

17 § I vissa fall av bestickning får åklagare väcka åtal endast om brottet anges till åtal av arbets- eller uppdragsgivaren till den som utsatts för bestickningen eller om åtal är påkallat från allmän synpunkt. Detta gäller om bestickning skett i förhållande till någon som

1. inte är arbetstagare hos staten eller hos kommun,
2. inte omfattas av 20 kap. 2 § andra stycket 1–4 eller 6 och
3. inte är främmande stats minister eller ledamot av främmande stats lagstiftande församling.

20 kap.

2 § Arbetstagare som, för sig själv eller för annan, tar emot, låter sig utlova eller begär muta eller annan otillbörlig belö-

ning för sin tjänsteutövning, döms för mutbrott till böter eller fängelse i högst två år. Detsamma skall gälla, om arbetstagaren begått gärningen innan han erhöll anställningen eller efter det han slutat densamma. Är brottet grovt, döms till fängelse i högst sex år.

Vad i första stycket sägs om arbetstagare skall också tillämpas på

1. ledamot av styrelse, verk, nämnd, kommitté eller annan sådan myndighet som hör till staten eller till kommun, landsting, kommunalförbund, församling, kyrklig samfällighet eller allmän försäkringskassa,

2. den som utövar uppdrag som är reglerat i författning,

3. den som omfattas av lagen (1994:1811) om disciplinansvar inom totalförsvaret, m.m. eller annan som fullgör lagstadgad tjänsteplikt,

4. den som utan att inneha anställning eller uppdrag som nu har sagts utövar myndighet och

5. den som i annat fall än som avses i 1–4 på grund av förtroendeställning fått till uppgift att för någon annan

a) sköta rättslig eller ekonomisk angelägenhet,

b) genomföra en vetenskaplig eller motsvarande utredning,

c) självständigt sköta en kvalificerad teknisk uppgift, eller

d) övervaka utförandet av en sådan uppgift som anges i a, b eller c, och

6. ledamot av Europeiska gemenskapernas kommission, Europaparlamentet eller Europeiska gemenskapernas revisionsrätt eller domare i Europeiska gemenskapernas domstol.

5 § Åklagare får, utan hinder av vad som annars är föreskrivet, åtala brott varigenom arbetstagare hos staten eller hos kommun eller annan som avses i 2 § andra stycket 1–4 har åsidosatt vad som åligger honom i utövningen av anställningen eller uppdraget.

Utan hinder av bestämmelserna i första stycket skall dock gälla

1. vad som i denna balk föreskrivs om att åtal inte får ske utan förordnande av regeringen eller den regeringen har bemyndigat och

2. vad som i annan lag eller författning är föreskrivet om åtal för gärning, för vilken straff är stadgat endast om den förövas av innehavare av anställning eller uppdrag som avses i första stycket.

Har mutbrott begåtts av någon som inte omfattas av första stycket eller av 2 § andra stycket 6, får åklagare väcka åtal endast om brottet anges till åtal av arbets- eller uppdragsgivaren eller om åtal är påkallat från allmän synpunkt.

Marknadsföringslagen (SFS 1995:450)

4 § Marknadsföringen skall stämma överens med god marknadsföringssed och även i övrigt vara tillbörlig mot konsumenter och näringsidkare.

14 § En näringsidkare vars marknadsföring strider mot god marknadsföringssed eller på något annat sätt är otillbörlig mot konsumenter eller näringsidkare får förbjudas att fortsätta med den marknadsföringen eller att vidta någon annan liknande åtgärd.

Ett förbud enligt första stycket får meddelas också

1. en anställd hos näringsidkaren,
2. någon annan som handlar på näringsidkarens vägnar, och
3. var och en som i övrigt väsentligt har bidragit till marknadsföringen.

20 § Rätten får meddela förbud enligt 14 --- § --- att gälla tills vidare, om

1. käranden visar sannolika skäl för sin talan, och
2. det skäligen kan befaras att svaranden genom att vidta eller låta bli att vidta en viss handling minskar betydelsen av ett förbud eller åläggande.

21 § I fall som inte är av större vikt får Konsumentombudsmannen meddela föreläggande om

1. förbud som avses i 14 --- § (förbuds föreläggande).

Föreläggandet skall förenas med vite.

För att bli gällande skall näringsidkaren godkänna föreläggandet omedelbart eller inom viss tid. Om föreläggandet har godkänts gäller det som en lagakraftvunnen dom.

Ett godkännande som sker efter den utsatta tiden gäller inte.

22 § Talan om förbud --- enligt 14 --- § väcks vid Stockholms tingsrätt.

En sådan talan får väckas av

1. Konsumentombudsmannen,
2. en näringsidkare som berörs av marknadsföringen, och
3. en sammanslutning av konsumenter, näringsidkare eller löntagare.

Ett interimistiskt beslut enligt 20 § meddelas av den domstol där en rättegång enligt första stycket pågår.

43 § Tingsrätts domar och beslut i ärenden enligt denna lag överklagas hos Marknadsdomstolen. ---

- Oskyldig uppmuntran eller otillbörlig belöning?
- Vänskapsgåva eller straffbar muta?
- Seriös studieresa eller straffbar korruption?
- Korrekta säljfrämjande åtgärder eller korruptiv marknadsföring och straffbar bestickning?
- Vem är straffbar och när inträder straffansvaret?
- Vilka är påföljderna?
- Vad betyder chefens samtycke?
- Är muta skattepliktig för mottagaren och avdragsgill i givarens deklaration?
- Vad gäller om korruption i internationella sammanhang?
- Vågar jag ta emot en present av en utländsk kund?

Det här är några av de frågor som behandlas i denna bok. Den är skriven av juris doktor Thorsten Cars, f. d. hovrättslagman, som i justitiedepartementet deltagit i utarbetandet av straffbestämmelserna om bestickning och mutbrott.

ISBN 91-7678-505-X

9 789176 785058

IUSTUS FÖRLAG